

HÜKÜMET HARCAMALARINDA KONJONKTÜREL MANDAL ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Taner TURAN*

ÖZET

Konjunktürel politikalarındaki asimetri nedeniyle zaman içinde hükümet harcamalarında, konjunktürel mandal etkisi olarak adlandırılan, bir artış olabileceği ileri sürülmektedir. Bu çalışmada 1924-2012 ve 1998:1-2013:3 dönemi verileri kullanılarak Türkiye’de hükümet harcamalarının konjunktürel dalgalanmalarla ilişkisi ve bu harcamalarda konjunktürel bir mandal etkisi olup olmadığı incelenmektedir. Elde edilen ampirik bulgulara göre 1924-2012 döneminde hükümet harcamalarının ve 1998:1:2013:3 döneminde hükümet tüketim ve yatırım harcamalarının gelişiminin konjunktürle ilgisi bulunmazken hükümet toplam, faiz dışı toplam ve transfer harcamalarının ise konjunktürle ilgisi olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu harcamalarda istatistiksel olarak önemli bir mandal etkisi veya asimetrisi olduğu düşüncesi destek bulamamıştır. Bu nedenle Türkiye’de hükümet harcamalarının artışında asimetrik konjunktürel politikaların önemli bir rol oynamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak faiz dışı ve transfer harcamalarının daralma dönemlerinde önemli biçimde konjunktür karşıtı bir davranış sergilediği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hükümet harcamalarında asimetri, konjunktürel mandal etkisi, hükümet harcamalarının konjunktürel ilişkisi, konjunktür karşıtlığı ve yanlılığı

JEL Classification Numbers: E32,E62,H60

CYCLICAL RATCHETING IN GOVERNMENT SPENDING: TURKISH CASE

ABSTRACT

It is argued that the asymmetry in cyclical policies, called cyclical ratcheting, can cause an increase in government spending over time. This paper examines both the relation of the government spending with cyclical movements and whether a cyclical ratcheting exists in the government spending in Turkey by using annual data from 1924 to 2012 and quarterly data from 1998:1 to 2013:3. Our empirical findings suggest that the government spending, during 1924-2012, and the government consumption and investment spending during 1998:1-2013:3 do not have a relation with cycle while the government total spending, total spending excluding interest payments, and transfer spending are related with cycle. But there is no statistically significant cyclical ratcheting or asymmetry in government total spending and its components. Therefore it does not seem that the asymmetry in cyclical policies plays a significant role in the increase of the government spending in Turkey. Finally we find that the total spending excluding interest payments and transfer spending display an important countercyclical pattern in the contractions.

* Dr., Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi
turantaner01@yahoo.com

Keywords: Asymmetry in government spending, cyclical ratcheting in government spending, the relation of government spending with the cycle, cyclicity of government spending

1.Giriş

Türkiye’de hükümet harcamaları zaman içinde önemli şekilde artmıştır. 1924 yılında konsolide bütçe harcamalarının GSYH’ye oranı yaklaşık yüzde 6 iken 2012 yılında merkezi yönetim bütçesi harcamalarının oranı yüzde 25’e çıkmıştır.² Benzer şekilde son dönemlerde faiz harcamalarının düşmesinin de etkisiyle faiz dışı harcamalarda ciddi bir artış gerçekleşmiştir. 1998 yılında toplam ve faiz dışı harcamaların GSYH’ye oranı sırasıyla yaklaşık yüzde 22 ve 13.5 iken 2012 yılında yüzde 25 ve 22 olmuştur.

Hükümet harcamalarının artmasıyla ilgili farklı nedenler ileri sürülebilir. Örneğin Wagner kanuna göre genel olarak ülkeler geliştikçe devlet harcamalarının da artması beklenmektedir. Gerçekten de birçok gelişmiş ülkede hükümet harcamalarının büyüklüğü oldukça yüksektir. OECD (2013)e göre 2012 yılında OECD üyesi ülkelerde genel hükümet harcamalarının GSYH’ye oranı yüzde 42.7’dir. Hükümet harcamalarının artışında asimetrik konjonktür politikalarının da payı olabileceği ileri sürülmektedir. Hükümet harcamalarında zaman içindeki artışın, en azından kısmen, Hercowitz ve Strawczynski (2004) tarafından temel düşüncesi Buchanan ve Wagner (1978)e dayandırılan ve konjonktürel mandal (cyclical ratcheting) etkisi olarak adlandırılan asimetrik maliye politikasıyla açıklanabileceği belirtilmektedir. Bu düşünceye göre genel olarak asimetrik politikalar Keynesyen yaklaşımın uygulanmasıyla ilgili sorunlardan kaynaklanmaktadır. Hükümet harcamalarının daralma dönemlerinde konjonktür karşıtı politikalar kapsamında artırılması, genişleme dönemlerinde ise azaltılması gereklidir. Ancak uygulamada daralma dönemlerinde söz konusu harcamaların yükseltilmesi, ancak miyopik veya politik ekonomi esaslı nedenlerle genişleme dönemlerinde düşürülmemesi mümkündür. Bu şekilde asimetrik politikalar hükümet harcamalarının zaman içinde artmasına yol açabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı Hercowitz ve Strawczynski (2004) tarafından geliştirilen ampirik yaklaşımı kullanarak Türkiye’de hükümet harcamalarının, hasıladan pozitif ve negatif sapmalarla ilişkisini ve hükümet harcamalarında yukarıda belirtilen türden bir asimetri veya konjonktürel mandal etkisi olup olmadığını incelemektir. Bu doğrultuda hem uzun hem de kısa dönemli bir veri seti kullanılmakta, ayrıca hükümet harcamalarının temel bileşenleri de analiz edilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ilgili literatür özetlenmekte, üçüncü bölümünde ampirik yöntem ve veri seti açıklanmakta, dördüncü bölümünde ampirik tahmin sonuçları açıklanmakta ve bulgular analiz edilmekte, beşinci bölümünde ise kısa bir sonuç yer almaktadır.

² 2006 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra kamu maliyesi açısından yeni bir sisteme geçilmiş, bu kapsamda konsolide bütçe serisi sona ermiştir. Merkezi yönetim ve konsolide bütçe serilerinin uyumlu hale getirildiği güncel bir veri setine ulaşılamamıştır.

2. Literatür Özeti

Gavin ve Perotti (1997)'nin Latin Amerika ülkelerinde maliye politikasının konjonktür yanlısı olduğunu belirtmesinden sonra, maliye politikasının konjonktürel davranışını inceleyen çalışmalarda önemli bir artış olmuştur. Bu kapsamda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde maliye politikasının konjonktürel tepkisini anlamaya çalışan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bazı çalışmalarda (Kaminsky vd., 2004; Talvi ve Vegh, 2005; Alesina vd., 2008; Woo, 2009) hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde maliye politikasının gelişmiş ülkelere nazaran daha konjonktür yanlısı bir niteliğe sahip olmasıdır. Bazı çalışmalarda ise belirli ülke gruplarına odaklanılmıştır. Lane (2003) OECD, Carmignani (2010) Afrika, Samuel (2009) Karayip, Slimane ve Tahar (2010) Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Mpatswe vd. (2011) CEMAC ülkelerinde maliye politikasının konjonktür yanlısı olduğuna dair ampirik bazı bulgulara ulaşmıştır. Turan (2013a) Türkiye'de 1998:1-2012:3 döneminde birincil dengenin konjonktür karşıtı, bütçe gelirlerinin konjonktür yanlısı olduğunu belirtmektedir.

Bazı çalışmalarda maliye politikasında bir asimetri olup olmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Gavin ve Perotti (1997) sanayileşmiş ülkelerde hükümet tüketim harcamalarının iyi dönemlerde ılımlı biçimde konjonktür yanlısı olduğunu, kötü dönemlerde ise tüketim ve transfer harcamalarının güçlü şekilde konjonktür karşıtı bir davranış sergilediklerini, ayrıca Latin Amerika ülkelerinde de kamu harcamalarında asimetri olduğunu gösteren bazı kanıtlar olduğunu bulmuştur. Kaminsky vd. (2004) gelişmekte olan ülkelerde hükümet harcamalarının iyi zamanlarda kötü zamanlardan daha fazla yükselme eğiliminde olduğu sonucuna varmıştır. Önemli bir çalışmada Hercowitz ve Strawczynski (2004) daralma ve genişleme dönemlerinde hükümet harcamalarının konjonktürel davranışındaki asimetriye odaklanmış, konjonktürel faktörlerle ilgili asimetrinin hükümet harcamalarında nasıl bir etkiye bulunduğunu araştırmıştır. Hercowitz ve Strawczynski (2004) yukarıda değinilen, hükümet harcamalarının daralma dönemlerinde artırılacağı fakat genişleme döneminde aynı ölçüde düşürülmeyebileceği düşüncesi doğrultusunda, konjonktürel mandal etkisini test etmek için ampirik bir model geliştirmiştir. Bu ampirik model aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 22 ülke için 1975-1997 dönemi verileri kullanılarak hem toplam hükümet harcamaları hem de harcama kategorileri açısından tahmin edilmiştir. Türkiye için, toplam hükümet harcamaları açısından, konjonktürel mandal etkisinin istatistiksel olarak önemli olmadığı belirtilmiştir. Toplam hükümet harcamaları ve transfer, sermaye ve tüketim harcamalarında konjonktürel mandal etkisi bulunduğu, ancak bu etkinin sermaye harcamaları için istatistiksel olarak önemli olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca özellikle toplam hükümet harcamaları ile transfer ve tüketim harcamalarında aktif güçlü bir konjonktür karşıtı davranış bulunmuştur. Balassone ve Francese (2004) 16 OECD üyesi ülke için maliye politikasının pozitif ve negatif konjonktürel koşullara tepkisinde önemli bir asimetri olduğunu, bütçe dengesinin daralmalarda kötüleştiği ve genişlemelerde iyileşmediğini vurgulamıştır. Ampirik olarak temelde Hercowitz ve Strawczynski (2004)'e benzer bir yaklaşımı benimseyen, ancak konjonktürel etkiler için negatif ve pozitif üretim açığını kullanan Zapal (2007) Avrupa Birliği'nin yeni üyelerinde hükümet harcamalarında ekonomik ve istatistiksel açıdan önemli bir

konjonktürel asimetri olduğunu bulmuştur. Balassone vd. (2008) Avrupa Birliği üyesi 14 ülke için 1970-2004 döneminde maliye politikası değişkenlerinde, önemli bir konjonktürel asimetri olduğunu, toplam ve faiz dışı dengenin daralmalarda kötüleştiğine fakat genişlemelerde iyileşmediğine, bu asimetrinin harcamalardan, özellikle de transfer harcamalarından, kaynaklandığına dikkat çekmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinde hükümet gelirlerine odaklanan Agnello ve Cimadomo (2009) maliye politikasının tepkisinde iyi ve kötü zamanlar arasında güçlü bir asimetri olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Egert (2010) OECD üyesi ülkelerde toplam bütçe dengesinin konjonktür karşıtı olduğunu, hem genişleme hem de daralma dönemlerinde konjonktür karşıtı olmasına karşın özellikle daralma dönemlerinin daha konjonktür karşıtı bir davranışa yol açtığını, konjonktürel olarak düzeltilmiş dengeyle temsil edilen iradi maliye politikasının ise iş çevrimine tepki vermediğini ileri sürmüştür. Abdih vd. (2010) Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinde 1970-2007 dönemi için, reel hükümet harcamaları ve hasılanın konjonktürel kısımları arasındaki korelasyonu hesaplayarak, maliye politikasında bir asimetri bulunduğunu, iyi zamanlarda kötü zamanlardan daha fazla konjonktür yanlısı olduğunu bulmuştur. Granado vd. (2010) gelişmekte olan ülkelerde eğitim ve sağlık harcamalarının asimetrik bir davranış sergilediklerini, üretim açığının pozitif olduğu dönemlerde konjonktür yanlısı, üretim açığının negatif olduğu dönemlerde ise konjonktürel olarak yansız olduğunu belirtmiştir. Avrupa Birliğinin yeni üyeleri ve Hırvatistan'da 1999-2011 dönemi verilerini kullanarak hükümet harcamalarının konjonktürel özelliklerini inceleyen Dalic (2013) toplam hükümet harcamaları ve temel harcama bileşenleri konjonktür yanlısı iken sosyal transferlerin konjonktür karşıtı olduğunu ileri sürmüştür. Dalic (2013) buna karşın iş çevrimi boyunca hükümet harcamalarının asimetrik davranışıyla ilgili güçlü bir kanıt olmadığı sonucuna varmıştır. Turan ve Telatar (2013) 1987:1-2007:3 dönemi için birincil bütçe dengesinin bağımlı, üretim açığı ve borç stokunun bağımsız değişkenler olduğu bir maliye politikası tepki fonksiyonu tahmin etmiş, zaman değişken katsayılı modelde üretim açığının negatif ve pozitif olduğu dönemler itibarıyla birincil bütçe dengesinin konjonktürel davranışını değerlendirmiştir. Turan (2013b) Türkiye'de reel GSYH ile reel hükümet harcamalarının konjonktürel kısımlarını Hodrick-Prescott filtresi kullanarak hesaplamış ve hem tüm örneklem hem de iyi ve kötü zamanlar ayrımı yaparak bunlar arasındaki korelasyonu tahmin etmiştir. Buna göre sadece yatırım harcamalarının kötü zamanlarda konjonktür yanlısı olduğu, toplam harcama ve faiz dışı harcamalarla ilgili korelasyonların iyi ve kötü zamanlarda istatistiksel olarak önemli olmadığı belirtilmiştir.

3. Ampirik Yöntem ve Veri Seti

Bu bölümde Türkiye'de hükümet harcamalarının hasıladan pozitif ve negatif sapmalarla ilişkisi ve hükümet harcamalarında konjonktürel bir mandal etkisi olup olmadığı ampirik olarak Hercowitz ve Strawczynski (2004) tarafından geliştirilen model esas alınarak incelenecektir³. Hercowitz ve Strawczynski (2004) hükümet

³ Modelin detayları ve türetilmesiyle ilgili olarak Hercowitz ve Strawczynski (2004)'e bakılabilir.

harcamalarıyla ilgili temel ve konjonktürel dinamikleri bir araya getirerek izleyen biçimde ampirik bir model oluşturmuştur:

$$\Delta(g_t)=\alpha_0+\alpha_1(\Delta y_{p_t})+\alpha_2(\Delta y_{p_{t-1}})+\alpha_3(\Delta y_{n_t})+\alpha_4(\Delta y_{n_{t-1}})+Y_{g_{t-1}}+\varepsilon \quad (1)$$

Burada Δ büyüme oranını, g hükümet harcamalarının hasılaya (GSYH) oranını, y_p ve y_n ise ortalama GSYH büyüme oranı dikkate alınarak hesaplanan konjonktürel değişkenleri göstermektedir. Ekonomik faaliyetlerin zamanlaması ve vergi gelirlerinin toplanması arasındaki muhtemel gecikmeler dikkate alınarak, konjonktürel değişkenlerin gecikmeli değerleri de modele dahil edilmektedir. Eğer bir dönemdeki büyüme oranı, ortalamanın üzerindeyse (altındaysa) bu dönem ortalamaya göre bir genişleme (daralma) dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda büyüme oranı ortalama oranının üzerindeyse (altındaysa) y_p (y_n) ortalamanın üzerindeki (altındaki) pozitif (negatif) sapmaları gösterirken, y_n (y_p) sıfır değerini almaktadır. Örneğin reel GSYH ortalama büyüme oranı yüzde 5 iken, bir dönemdeki büyüme oranı yüzde 3 (7) olduğunda y_n (y_p) yüzde -2 (+2), y_p (y_n) ise sıfırdır. Negatif katsayı daralma döneminde harcamaların artırılması ve genişleme dönemlerinde düşürülmesi yönünde etkide bulunmaktadır. Pozitif katsayı ise daralma dönemlerinde hükümet harcamalarının azaltılması ve genişleme dönemlerinde ise artırılması anlamına gelmektedir. Bu açıdan genel olarak negatif (pozitif) katsayı hükümet harcamalarının konjonktür karşıtı (konjonktür yanlısı) olması şeklinde değerlendirilebilir. Hercowitz ve Strawczynski (2004)ün belirttikleri gibi eğer daralma ve genişleme dönemlerindeki katsayılar birbirine ve sıfıra eşitse, simetrik bir durum söz konusu olmakta ve hükümet harcamalarının konjonktürle ilgisi bulunmamaktadır. Belirtilen katsayılar birbirlerine eşit ve sıfırdan büyükse konjonktür yanlısı, küçükse konjonktür karşıtı politikadan söz edilebilir. Bu durumda yine simetrik bir davranış bulunmaktadır. Başka bir anlatımla hükümet harcamaları daralma dönemlerinde artırılmakta, genişleme dönemlerinde düşürülmektedir. Hükümet harcamaları eğer daralma dönemlerinde yükseliyor, ancak çeşitli nedenlerle genişleme dönemlerinde düşürülüyorsa hükümet harcamalarında asimetrik bir davranış bulunduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle mandal etkisini gösteren katsayı, y_p ve y_n ile ilgili eş zamanlı ve gecikmeli katsayıların toplamları arasındaki farktan oluşmaktadır: $\phi \equiv (\alpha_1 + \alpha_2) - (\alpha_3 + \alpha_4)$. Buna göre ϕ sıfıra eşitse mandal etkisi istatistiksel olarak önemli değildir. Başka bir anlatımla bu durum, hükümet harcamalarının konjonktürel davranışında yukarıda açıklanan biçimde bir asimetri olmadığı anlamına gelmektedir. Buna karşın örneğin y_p ile ilgili katsayılar ($\alpha_1 + \alpha_2$) y_n ile ilgili katsayılardan ($\alpha_3 + \alpha_4$) büyük ise hükümet harcamalarında bir mandal etkisi vardır.

Hercowitz ve Strawczynski (2004) yukarıda belirtilen modeli harcama kategorileri arasında çapraz etkilere de izin verecek biçimde uyarlayarak transfer, sermaye ve tüketim harcamaları için de tahmin etmiştir. Başka bir anlatımla örneğin transfer harcamalarıyla ilgili regresyona, transfer harcamalarının gecikmeli değeri yanında yatırım ve tüketim harcamalarının gecikmeli değerleri de dahil edilmektedir. Bu şekilde harcama kategorileri için de mandal etkisi araştırılmaktadır.

Hükümet harcamalarıyla ilgili veriler Maliye Bakanlığından, GSYH serileri ise Kalkınma Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumundan alınmıştır. Hükümet harcamaları

için 2006 yılına kadar konsolide bütçe, 2006 yılından sonra ise merkezi yönetim bütçesi esas alınmıştır.

4. Tahmin Sonuçları ve Analiz

Yukarıda belirtilen model 1924-2012 dönemi için yıllık, 1998:1-2013:3 dönemi için 3 aylık veriler kullanılarak En Küçük Kareler Yöntemiyle (Least Squares) tahmin edilmiştir. 1924-2012 dönemi için hükümet harcama dağılımıyla ilgili bilgi bulunamadığında sadece toplam hükümet harcamaları için tahmin yapılabilmektedir. 1998:1-2013:3 dönemi için toplam ve faiz dışı hükümet harcamaları, faiz dışı transfer, yatırım ve tüketim harcamaları için regresyonlar gerçekleştirilmiştir.

4.1. 1924-2012 Dönemi

Tablo 1’de toplam hükümet harcamaları için elde edilen regresyon sonuçları yer almaktadır.

Bağımlı Değişken: Δg_t (Toplam Hükümet Harcamaları)			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri		
	(1924-2012)	(1924-1968)	(1969-2012)
Sabit	0.033670 (0.043499)	0.493015 (0.161683)	0.074538 (0.050361)
Δy_t	-0.326151 (0.551932)	-0.653015 (0.447813)	-0.278051 (0.785910)
Δy_{t-1}	1.030792 (0.282260)	0.838453 (0.359640)	0.997136 (1.055640)
Δy_{n_t}	-0.271275 (0.469749)	-0.016118 (0.580183)	-1.033147 (0.724478)
$\Delta y_{n_{t-1}}$	-0.330771 (0.474080)	-0.694204 (0.554601)	-0.134596 (0.498078)
g_{t-1}	-0.283140 (0.223673)	-5.262621 (1.585876)	-0.438245 (0.217101)
Mandal katsayısı (ϕ)	1.306687 (0.959849)	0.895760 (0.959756)	1.886828 (1.882938)
R^2	0.118459	0.357493	0.151586
F istatistiği	2.203789	4.228662	1.357894

Tablo.1 En Küçük Kareler Yöntemi Tahmin Sonuçları

Not: Newey-West HAC standard hatalar parantez içinde verilmektedir.

Tablo 1’den tüm örneklem için, daralma (genişleme) dönemlerinde konjonktürle ilgili katsayıların toplamı negatif (pozitif) olduğu halde bu katsayıların istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır. Daralma ve genişleme dönemindeki katsayıların toplamının birbirlerine ve sifıra eşit oldukları ($\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 0$) hipotezi de reddedilememektedir. Bu durum hükümet harcamalarının

konjunktürle ilgisi olmadığı anlamına gelmektedir. Mandal etkisini gösteren katsayı 1'den büyük olmasına karşın istatistiksel olarak önemli değildir. Dolayısıyla belirtilen dönemde Türkiye'de hükümet harcamalarında konjunktürel mandal etkisi bulunduğu görüşü desteklenmemektedir. Ayrıca F istatistiğinin çok düşük olduğu, modeldeki tüm bağımsız değişkenlerin sıfıra eşit olduğu hipotezinin reddedilemediği görülmektedir.

CUSUM-kareler (CUSUM-squares) testine göre yüzde 5 önem düzeyinde bir yapısal kırılma olmadığı anlaşılmakla birlikte, uzun olması nedeniyle 1924-2012 dönemi ikiye bölünerek model 1924-1968 ve 1969-2012 dönemleri için tekrar tahmin edilmiştir. Bazı farklıklar olmakla birlikte benzer konjunktürel davranış dikkat çekmektedir. Buna göre genişleme dönemindeki gecikmeli değişkenle ilgili katsayı pozitif, diğer katsayılar ise negatiftir. Daralmalarda konjunktürle ilgili katsayıların toplamı negatiftir. Özellikle 1969-2012 dönemi için konjunktürle ilgili katsayıların daralmalarda toplamının -1'den küçük olması aktif konjunktür karşıtı politika olarak yorumlanmaya elverişlidir. Ancak tüm örneklem de olduğu gibi alt dönemler itibarıyla da daralma ve genişleme dönemlerinde söz konusu katsayıların toplamalarının birbirlerine ve sıfıra eşit olduğu, $(\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 0)$, ortak hipotezi reddedilememektedir. 1924-2012 döneminde olduğu gibi, 1969-2012 döneminde de mandal etkisini gösteren katsayı 1'den büyük olsa da söz konusu katsayının istatistiksel olarak yine önemli olmadığı anlaşılmaktadır.

4.2. 1998:1-2013:3 dönemi

Tablo 2'de 1998:1-2013:3 dönemi için merkezi yönetim toplam ve faiz dışı harcamalarıyla (THH ve FDHH) ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Bağımlı Değişken: Δg_t (Toplam ve Faiz Dışı Hükümet Harcamaları, THH, FDHH)		
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri	
	THH	FDHH
Sabit	0.164949 (0.058768)	0.044934 (0.034773)
Δy_t	-1.307426 (0.805786)	-0.992687 (0.556446)
Δy_{t-1}	0.005753 (0.841058)	0.057270 (0.446340)
Δy_n	-0.540147 (0.640260)	-0.564221 (0.395747)
Δy_{n-1}	-2.617202 (1.523513)	-0.733212 (0.309209)
g_{t-1}	-0.654744 (0.262149)	-0.205007 (0.167447)
Mandal katsayısı (ϕ)	1.855677 (2.154496)	0.362016 (0.619901)
R^2	0.354875	0.315942
F istatistiği	6.0509	5.080502

Tablo.2 En Küçük Kareler Yöntemi Tahmin Sonuçları

Not: Newey-West HAC standard hatalar parantez içinde verilmektedir.

Tablo 2'den toplam ve faiz dışı hükümet harcamalarıyla ilgili F istatistiğinin önemli olduğu görülmektedir. Hem daralma hem de genişleme dönemlerinde konjonktürel ilgili katsayıların toplamı konjonktür karşıtı politikaya işaret etmektedir. Toplam harcamalar bağımsız değişken olarak kullanıldığında, bu katsayıların toplamı daralma döneminde yaklaşık -3.1 iken genişleme döneminde -1.3'tür. Söz konusu katsayıların toplamının -1'den küçük olması konjonktür karşıtı politika açısından önemlidir. Daralma ve genişleme döneminde ilgili katsayıların toplamlarının sıfıra eşit olduğu, $\alpha_3 + \alpha_4 = 0$ ve $\alpha_1 + \alpha_2 = 0$, hipotezleri yüzde 5 önem düzeyinde reddedilememektedir. Katsayıların toplamının birbirlerine ve sıfıra eşit ($\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 0$) olduğu hipotezi ise yüzde 1 önem düzeyinde dahi reddedilmektedir. Bu durum toplam harcamaların konjonktürel ilgisi olduğunu, ancak konjonktür karşıtı davranışın istatistiksel olarak önemli olmadığını göstermektedir. Faiz dışı hükümet harcamalarıyla ilgili olarak da benzer bir konjonktürel davranış göze çarpmaktadır. Ancak standart sapmalar toplam hükümet harcamalarındakilerle kıyaslandığında daha düşüktür. Genişleme ve daralma dönemlerinde ilgili katsayıların toplamlarının birbirlerine ve sıfıra eşit olduğu, ($\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 0$), hipotezi yüzde 5 önem düzeyinde reddedilmektedir. Daralma dönemindeki konjonktürel değişkenlerle ilgili katsayıların toplamı -1.3'tür. Daralma döneminde söz konusu katsayıların toplamının sıfıra eşit olduğu, ($\alpha_3 + \alpha_4 = 0$), hipotezi yüzde önem 5 düzeyinde reddedilirken, -1'e eşit olduğu, ($\alpha_3 + \alpha_4 = -1$), hipotezi reddedilememektedir. Başka bir anlatımla söz konusu katsayıların toplamının -1'den önemli biçimde farklı olmadıkları anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu katsayının -1'den farklı olmaması, faiz dışı harcamaların daralma döneminde konjonktür karşıtı olduğu sonucunu değiştirmemektedir. Hercowitz ve Strawczynski (2004) katsayıların toplamı -1'den küçükse, aktif Keynesyen tip konjonktür karşıtı politika izlendiğini vurgulamaktadırlar. Çünkü ancak bu durumda hükümet harcamaları normalin üzerinde artmaktadır. Genişleme döneminde de konjonktür karşıtı bir davranış görülmekle birlikte, söz konusu katsayıların toplamının sıfıra eşit olduğu, ($\alpha_1 + \alpha_2 = 0$), hipotezi yüzde 5 önem düzeyinde reddedilememektedir. Toplam ve faiz dışı hükümet harcamalarında konjonktürel mandal etkisi olsa da, bu etki istatistiksel olarak önemli değildir. Bu açıdan hükümet harcamalarında önemli bir asimetri olmadığı değerlendirilmektedir.

Tablo 3'te 1998:1-2013:3 dönemi için faiz dışı transfer, yatırım ve tüketim harcamalarıyla (TH, YH TKH) ilgili tahmin sonuçları verilmektedir.

Bağımlı Değişken: Δg_t^i $i=1,2,3$. (Transfer Harcamaları, Yatırım Harcamaları ve Tüketim Harcamaları)			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri		
	TRH(1)	YH(2)	TKH(3)
Sabit	0.103244 (0.078374)	-0.049861 (0.118853)	0.515097 (0.167016)
Δy_t	-2.117498 (0.743141)	-0.917825 (1.160592)	0.631119 (0.751920)
Δy_{t-1}	0.884431 (0.882587)	0.707251 (1.051850)	-0.892353 (0.980887)
Δy_{t-2}	-0.350347 (0.755167)	-0.301906 (0.520106)	-0.143223 (0.707109)
Δy_{t-3}	-2.205704 (0.619409)	0.174790 (0.543912)	0.411794 (0.70264)
g_{t-1}^1	-3.806123 (1.081623)	0.346442 (1.523240)	-0.696197 (1.028529)
g_{t-1}^2	5.562798 (2.527287)	-2.593033 (4.014592)	2.261070 (1.497278)
g_{t-1}^3	0.668985 (0.969492)	1.173341 (1.382939)	-5.595500 (1.106947)
Mandal katsayısı (ϕ)	1.322983 (1.518771)	-0.083457 (2.025544)	-0.529805 (2.446967)
R^2	0.373666	0.043307	0.255645
F istatistiği	4.517050	0.342739	2.600364

Tablo.3 En Küçük Kareler Yöntemi Tahmin Sonuçları

Not: Newey-West HAC standard hatalar parantez içinde verilmektedir.

Transfer harcamaları bağımlı değişken olarak kullanıldığında konjonktürel değişkenlerle ilgili katsayıların birbirine yakın olması daralma dönemlerinde harcamalardaki artışın genişleme dönemlerinde benzer büyüklükte azalmayla dengelendiği şeklinde yorumlanabilir. Daralma ve genişleme dönemlerinde katsayıların toplamının birbirlerine ve sifıra eşit olduğu ($\alpha_1+\alpha_2=\alpha_3+\alpha_4=0$) hipotezi yüzde 5 önem düzeyinde reddedilmektedir. Transfer harcamalarıyla ilgili olarak daralma döneminde ilgili katsayıların toplamı -2.5'tir. Bu katsayıların toplamının sifıra eşit olduğu, ($\alpha_3+\alpha_4=0$), boş hipotezi yüzde 5 önem düzeyinde reddedilirken, -1'e eşit olduğu, ($\alpha_3+\alpha_4=-1$), hipotezi aynı önem düzeyinde reddedilememektedir. Transfer harcamalarında daralma dönemlerinde önemli şekilde konjonktür karşıtı bir davranış bulunmaktadır. Ancak aktif, Keynesyen tip bir konjonktür karşıtı politika izlendiği yönünde bir bulguya ulaşılamamıştır. Genişleme döneminde de konjonktürle ilgili katsayıların toplamı konjonktür karşıtı bir davranışı ima etmekle birlikte, ilgili katsayıların toplamının istatistiksel olarak yüzde 5 önem düzeyinde anlamlı olmadığı

anlaşılmaktadır. Transfer harcamalarıyla ilgili konjonktürel mandal etkisi olsa da, ilgili katsayının istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir. Hem tüketim hem de yatırım harcamalarıyla ilgili daralma ve genişleme döneminde konjonktürel etkileri gösteren katsayıların toplamları istatistiksel olarak önemsizdir. Bu harcamalarla ilgili söz konusu katsayıların birbirlerine ve sıfıra eşit olduğu ($\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 0$) hipotezleri reddedilememektedir. Bu nedenle söz konusu harcamaların evriminin konjonktürel etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer harcama kategorilerinden farklı olarak, yatırım harcamalarında tüm bağımsız değişkenlerin sıfıra eşit olduğu hipotezi (genel F testi) 10 düzeyinde bile reddedilememektedir. Son olarak yatırım ve tüketim harcamalarında bir asimetri veya konjonktürel mandal etkisi bulunmamaktadır.

5. Sonuç

Keynesyen yaklaşıma göre hükümet harcamalarının konjonktür karşıtı bir davranış sergilemesi gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak uygulamada hükümetlerin daralma ve genişleme dönemlerinde çeşitli nedenlerle asimetrik davranabilecekleri belirtilmektedir. Bu asimetri nedeniyle hükümet harcamalarında zaman içinde, konjonktürel mandal etkisi olarak adlandırılan, bir artış olabileceği vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada hem yıllık (1924-2012) hem de 3 aylık (1998:1-2013:3) veriler kullanılarak Türkiye’de hükümet harcamaları ile toplam hasıladan pozitif ve negatif sapmalar arasındaki ilişki ve hükümet harcamalarında bir konjonktürel mandal etkisi olup olmadığı incelenmiştir. 1924-2012 döneminde hükümet harcamalarının, 1998:1-2013:3 döneminde ise hükümet tüketim ve yatırım harcamalarının gelişiminin konjonktürel etkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu dönemle ilgili toplam hükümet harcamalarında görülen konjonktürel mandal etkisinin istatistiksel olarak önemli olmadığı tespit edilmiştir. 1998:1-2013:3 dönemi için hükümet toplam, faiz dışı ve transfer harcamalarının konjonktürel etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak söz konusu harcamalarda yukarıda belirtilen türden istatistiksel olarak önemli bir mandal etkisi veya asimetri bulunmadığı anlaşılmıştır.

Konjonktürel ilgili katsayıların toplamı 1924-2012 döneminde toplam hükümet harcamalarının genişlemelerde konjonktür yanlısı, daralmalarda konjonktür karşıtı, 1998:1-2013:3 döneminde toplam, faiz dışı ve yatırım harcamalarının hem daralmalarda hem de genişlemelerde konjonktür karşıtı, tüketim harcamalarının ise genişlemelerde konjonktür karşıtı, daralmalarda konjonktür yanlısı olduğunu ima etmekle birlikte sadece faiz dışı harcamaların ve transfer harcamalarının daralma dönemlerindeki konjonktür karşıtı davranışının istatistiksel olarak önemli olduğu anlaşılmıştır. Ancak aktif Keynesyen tip bir konjonktür karşıtı politika izlendiği yönünde bir bulguya rastlanmamıştır. Ayrıca hem faiz dışı hem de transfer harcamalarında istatistiksel olarak önemli konjonktür karşıtlığının sadece daralma dönemlerinde görülmesi dikkat çekmektedir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de hükümet harcamalarında görülen artışın, kısmen dahi olsa, açıklanması konusunda asimetrik konjonktürel politikaların önemli bir rol oynamadığı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdih, Y., Lopez-Murphy, P., Roitman, A. and Sahay, R., 2010, The cyclicity of fiscal policy in the Middle East and Central Asia: Is the current crisis different?, IMF Working Paper WP/10/68.
- Agnello, L. and Cimadomo, Jacopo, 2009, Discretionary fiscal policies over the cycle new evidence based on the ESCB disaggregated approach, European Central Bank Working Paper Series No. 1118.
- Alesina, A., Tabellini, G. ve F. R. Campante, 2008, Why is fiscal policy often procyclical?, Journal of the European Economic Association, 6(5), 1006-1036.
- Balassone, F. and Francese, M., 2004, Cyclical Asymmetry in Fiscal Policy, Debt Accumulation and the Treaty of Maastricht”, *Banca D’Italia Temi Discussioni (Working Papers)* No:531.
- Balassone, F., Francese, M., Zotteri, S., 2008, Cyclical asymmetry in fiscal variables, *Banca D’Italia Temi Discussioni* No:671.
- Buchanan, J. and Wagner, R., 1978, Fiscal responsibility in constitutional democracy, *Studies in Public Choice* 1, 79-97
- Carmignani, F., 2010, Cyclical fiscal policy in Africa, *Journal of Policy Modeling*, 32, 254-267.
- Dalic, M., 2013, Cyclical properties of fiscal policy in new member states of the EU, *Post-Communist Economies*, 25(3), 289-308.
- Egert, B., 2010, Fiscal policy reaction to the cycle in the OECD: Pro- or Countercyclical?, *OECD Economics Departments Working Papers* No. 763.
- Gavin, M. and Perotti, R., 1997, Fiscal policy in Latin America, Ben S. Bernanke and Julio Rotemberg (Ed.) in *NBER Macroeconomics Annual*, 11-72, MIT Press.
- Granado, J., Gupta, S., Hajdenberg, A., 2010, Is social spending procyclical? IMF Working Paper No. 234.
- Hercowitz, Zvi and Strawczynski, M., 2004, Cyclical ratcheting in government spending:Evidence from the OECD, *The Review of Economics and Statistics*, 86(1), 353-361.
- Kaminsky, G. L., Reinhart, C.M, and Vegh, C.A., 2004, When it rains, it pours: Procyclical capital flows and macroeconomic policies, *NBER Working Paper* No: 10780.
- Lane, P. R., 2003, The cyclical behaviour of fiscal policy: Evidence from the OECD, *Journal of Public Economics*, 87, 2661-2675.
- Mpatswe, G.K., Tapsoba, S. J.-A. and York, R.C., 2011, The Cyclicity of Fiscal Policies in the CEMAC Region, *IMF Working Paper* WP/11/205.
- OECD, 2013, *Economic Outlook*, Annex Table 25, issue 1, no. 93. <http://www.oecd.org/eco/outlook/economicoutlookannextables.htm> (Erişim tarihi 26.12.2013)
- Samuel, W., 2009, Cyclicity and fiscal policy in the Caribbean, *Business, Finance and Economics in Emerging Economies*, 4(2), 347-370.
- Slimane, S.B. and Tahar, M.B., 2010, Why is fiscal policy procyclical in MENA countries, *International Journal of Economics and Finance*, 2(5), 44-53.

- Talvi, E. and Vegh, A.C., 2005, Tax base variability and procyclical fiscal policy, *Journal of Development Economics*, 78, 156-190.
- Turan, T. ve Telatar, E., 2013, Türkiye için sabit ve zaman değişken katsayılı ampirik mali kural tahminleri, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 31(1), 225-248.
- Turan, T., 2013a, Türkiye’de maliye politikası konjonktür yanlısı mı?, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisinde yayınlanmak üzere kabul edildi.*
- Turan, T., 2013b, Cyclicalıty of fiscal policy in Turkey, *The Empirical Economics Letters*, 12(11), 1219-1228.
- Woo, J., 2009, Why do more polarized countries run more pro-cyclical fiscal policy?, *The Review of Economics and Statistics*, 91(4), 850-870.
- Zapal, J., 2007, Cyclicalı bias in government spending: Evidence from new EU member countries, *Charles University in Prague Faculty of Social Sciences, Institute of Economic Studies Working Paper 15/2007.*